KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 9.7.2025 r.
COM(2025) 366 final

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW

Ocena działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego” za lata 2018–2024

{SWD(2025) 176 final}

1. Wprowadzenie

Działanie o nazwie „Znak Dziedzictwa Europejskiego” ustanowiono w 2011 r. jako inicjatywę europejską mającą na celu zwiększenie widoczności wspólnego europejskiego dziedzictwa kulturowego i propagowanie silniejszego poczucia tożsamości europejskiej. Celem działania było połączenie Europejczyków, zwłaszcza osoby młode, przez zachęcanie ich do doceniania zarówno historii swojego kraju i wartości narodowych, jak i historii i wartości europejskich. Głównym założeniem działania było wzmocnienie tożsamości europejskiej przez podkreślenie wspólnych wydarzeń historycznych i wartości kulturowych. Przez prezentowanie obiektów dziedzictwa o wymiarze krajowym i europejskim w ramach działania podkreślano, że tożsamość europejską kształtują zarówno historia poszczególnych państw, jak i wspólne europejskie doświadczenia. Zamierzeniem związanym z działaniem było również promowanie dialogu międzykulturowego, wspieranie poszanowania różnych kultur i stworzenie platformy wzajemnego zrozumienia. Innym znaczącym rezultatem działania było zwiększenie widoczności obiektów dziedzictwa, które ukształtowały europejską historię i kulturę. Oczekiwano, że wiele z tych obiektów, często słabo rozpoznawanych w europejskiej turystyce kulturalnej, zyska widoczność, co zwiększy ich ochronę i wypromuje je jako platformy edukacyjne. Działanie to miało również na celu przyciągnięcie szerszego grona odbiorców, wzmocnienie poczucia dumy lokalnej, wsparcie rozwoju turystyki i ożywienie gospodarek. Działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego” koncentrowało się na angażowaniu młodych ludzi za pośrednictwem innowacyjnych zasobów edukacyjnych, warsztatów i wystaw, aby pomóc im lepiej zrozumieć wspólną historię Europy i wspólne wartości europejskie. Zapewniło to młodym Europejczykom poczucie związku z bogatym dziedzictwem ich kontynentu.

W ocenie działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego”, opartej na informacjach zwrotnych od zainteresowanych stron i analizie źródeł wtórnych, zbadano postępy poczynione na jego drugim etapie (2018–2024) i wykorzystano poprzednie oceny. Jej celem jest poprawa skuteczności i wpływu działania; w jej toku przeanalizowano pięć kryteriów zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej dotyczącymi lepszego stanowienia prawa: skuteczności, efektywności, spójności, znaczenia i unijnej wartości dodanej. **Wyniki oceny będą podstawą dla ukierunkowania przyszłości działania i zapewnią, by pozostało ono narzędziem służącym zachowaniu i uwypukleniu wspólnej historii Europy i wartości europejskich, a wyciągnięte wnioski pomogą udoskonalić działanie na następnym etapie po 2025 r.**

Z oceny wynika, że poczyniono znaczne postępy, w szczególności w zwiększaniu widoczności obiektów dziedzictwa i ich wymiaru europejskiego. Działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego” jest dobrze zintegrowane z innymi inicjatywami unijnymi w zakresie dziedzictwa kulturowego pomimo wyzwań związanych z definiowaniem tożsamości europejskiej. Znak ten wzmocnił powiązania między obiektami dziedzictwa kulturowego oraz umożliwił współpracę i wymianę wiedzy, które nie byłyby wykonalne w ramach działań jedynie na szczeblu krajowym. Ułatwił również obiektom dostęp do finansowania unijnego.

Działanie dostosowano do priorytetów UE, takich jak zrównoważony rozwój, innowacje cyfrowe i włączenie społeczne. Poczyniono postępy pod względem poprawy dostępności i równouprawnienia płci, chociaż wdrażanie zmian przebiega różnie w poszczególnych obiektach. W ocenie podkreślono potrzebę zapewnienia obiektom dziedzictwa jaśniejszych wytycznych i praktycznych narzędzi, aby skuteczniej włączyć wymiar europejski. Czynniki

zewnętrzne – takie jak pandemia COVID-19 – zakłóciły działanie, ale również zachęciły do innowacji, w szczególności przez zaangażowanie cyfrowe.

2. Stan realizacji działania

W latach 2018–2024 znacznie rozszerzono zakres działania, a liczba obiektów, którym przyznano znak do 2024 r. włącznie, wyniosła 67. Wzrost ten, zwłaszcza w Europie Środkowo-Wschodniej, sprawił, że znak bardziej sprzyjał integracji społecznej i uwydatnił szerszy zakres historii narodów Europy i tożsamości europejskiej. Zwiększyła się również różnorodność obiektów dziedzictwa, które otrzymały znak; są wśród nich między innymi podwodne obiekty archeologiczne, takie jak podwodne dziedzictwo kulturowe Azorów, oraz niematerialne dziedzictwo kulturowe, na przykład wiersz „Zdravljica", przesłanie europejskiej „Wiosny Ludów". Projekty transnarodowe obejmujące wiele krajów, takie jak „Cisterscapes – cysterskie krajobrazy łączące Europę", odzwierciedlały podejście do dziedzictwa europejskiego oparte na zasadzie ściślejszych powiązań. Zwiększono zaangażowanie w edukację i publiczne działania informacyjne, a wiele obiektów opracowało programy ukierunkowane na takie zagadnienia jak demokracja i różnorodność kulturowa. Na przykład Kampus Seminaarinmäki w Finlandii angażował ponad 8 000 studentów rocznie, a na wyspie Ventotene we Włoszech organizowano seminaria na temat federalizmu europejskiego. Pandemia COVID-19 zakłóciła wydarzenia obejmujące fizyczną obecność uczestników, ale przyspieszyła przejście na narzędzia cyfrowe. Wiele obiektów zwróciło się w stronę zwiedzania online i wirtualnych warsztatów, utrzymując zaangażowanie społeczeństwa, ale jednocześnie pojawiły się wyzwania związane z dostępnością i nawiązaniem osobistej relacji. Utworzenie w 2023 r. Biura ds. Znaku Dziedzictwa Europejskiego sformalizowało sieć obiektów opatrzonych znakiem dziedzictwa europejskiego przez promowanie współpracy, dzielenie się najlepszymi praktykami i zapewnianie wsparcia mniejszym obiektom. Struktura ta usprawniła komunikację, budowanie zdolności i tworzenie wspólnej tożsamości obiektów, a inicjatywy takie jak Europejskie Dni Dziedzictwa ułatwiły realizację wspólnych programów edukacyjnych i kulturalnych.

3. Ustalenia wynikające z oceny: sukcesy i wyzwania

Ocena działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego" za okres obejmujący lata 2018–2024 dostarczyła cennych informacji na temat skuteczności inicjatywy, stojących przed nią wyzwań i obszarów wymagających poprawy w przyszłości. W ocenie skoncentrowano się na kluczowych kryteriach, takich jak skuteczność, efektywność, spójność, unijna wartość dodana i znaczenie, oraz określono zarówno sukcesy, jak i obszary, które wymagają uwagi, aby zwiększyć wpływ programu.

Skuteczność

Znak dziedzictwa europejskiego okazał się skuteczny w kilku kluczowych obszarach, w szczególności w dziedzinie zwiększania europejskiej widoczności obiektów dziedzictwa kulturowego. Ponad 60 % badanych obiektów zgłosiło wzrost liczby odwiedzających od czasu przyznania znaku; skutkowało to również zwiększeniem zaangażowania społeczności lokalnych i szerszym uznaniem wymiaru europejskiego. Znak ten wspomógł rozwój lokalnej turystyki i przyczynił się do wzmocnienia lokalnej gospodarki. Ponadto znak dziedzictwa europejskiego ma pozytywny wpływ edukacyjny, ponieważ wiele obiektów oferuje

innowacyjne programy, które łączą odwiedzających, zwłaszcza młodsze pokolenia, ze wspólną europejską historią i wartościami, poprzez warsztaty, seminaria i narzędzia cyfrowe, takie jak wirtualne zwiedzanie i prezentacje multimedialne. Niemniej jednak pojawiły się wyzwania. Wiele obiektów miało trudności z wyraźnym zdefiniowaniem i przedstawieniem koncepcji „wymiaru europejskiego". Kwestia ta była szczególnie widoczna w przypadkach, gdy historia lokalna lub regionalna pokrywała się z szerszą historią europejską, co utrudniało obiektom wyrażenie swojego indywidualnego znaczenia dla Europy.

W ocenie zalecono, by Komisja Europejska zapewniła jaśniejsze wytyczne i przykłady, które pomogą wnioskodawcom zrozumieć, w jaki sposób przedstawić wymiar europejski. Zasugerowano również, aby Komisja rozważyła wprowadzenie dwuetapowego procesu wyboru: etap pierwszy koncentrowałby się na weryfikacji wymiaru europejskiego, a etap drugi na ocenie wniosków projektowych i planów operacyjnych. Takie podejście usprawniłoby składanie wniosków i zapewniłoby wybór wyłącznie obiektów o wyraźnych związkach europejskich.

Efektywność

Efektywność operacyjna działania była ogólnie wysoka, ale w ocenie zwrócono uwagę na obszary, których usprawnienie mogłyby zmniejszyć obciążenia administracyjne. Dwuetapowy proces wyboru, obejmujący zarówno wstępną selekcję na szczeblu krajowym, jak i selekcję na szczeblu unijnym, uznano za nieco zbędny, zwłaszcza gdy obiekty nie spełniały kryterium wymiaru europejskiego. Przekształcenie procesu wyboru w proces jednoetapowy poprawiłoby skuteczność przez ograniczenie powielania wysiłków. Ponadto złożoność zadań administracyjnych, w tym wymogów w zakresie sprawozdawczości i monitorowania obiektów, uznano za obszar wymagający usprawnienia. System monitorowania funkcjonuje w większym stopniu jako przegląd wyników niż jako kompleksowa ocena, w związku z czym wezwano do opracowania jaśniejszych wytycznych i wspólnych wskaźników dotyczących oceny obiektów. Dodatkowo limity krajowe dotyczące zgłaszania obiektów, ograniczające liczbę zgłoszonych przez państwo członkowskie obiektów do jednego na każdy rok selekcji, były początkowo przydatne, ale stały się restrykcyjne, ponieważ coraz więcej państw wyraża zainteresowanie zgłoszeniem.

W ocenie zalecono ponowną analizę limitów w celu uwzględnienia rosnącej liczby obiektów dziedzictwa kulturowego ubiegających się o przyznanie znaku, co ma sprawić, że rozszerzenie programu będzie zgodne z jego rosnącymi ambicjami.

Spójność

Działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego" wyróżnia się w krajobrazie unijnej polityki kulturalnej, ponieważ koncentruje się na symbolicznej wartości obiektów dziedzictwa kulturowego i ich roli we wspieraniu tożsamości i jedności europejskiej. W przeciwieństwie do innych programów, takich jak światowe dziedzictwo UNESCO czy Europejskie Dni Dziedzictwa, które skupiają się na materialnym dziedzictwie lub ochronie kultury, działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego" podkreśla historyczne i symboliczne znaczenie obiektów dla promowania wspólnych wartości europejskich. To wyjątkowe ukierunkowanie sprzyja integracji UE i wzmacnia narrację dotyczącą jedności europejskiej. Działanie pokrywa się jednak z innymi inicjatywami UE, takimi jak szlaki kulturowe Rady Europy, które mają również na celu promowanie dziedzictwa europejskiego. Chociaż działanie „Znak Dziedzictwa

Europejskiego” koncentruje się na integracji europejskiej, w ocenie wskazano na ryzyko fragmentacji unijnych programów kulturalnych.

Zasugerowano, że można by rozwijać silniejsze synergie między działaniem „Znak Dziedzictwa Europejskiego” a innymi działaniami UE, takimi jak Erasmus+ i program „Europa dla Obywateli”, aby wspierać współpracę między programami i zmaksymalizować oddziaływanie znaku. W ocenie zauważono również, że działanie mogłoby być lepiej dostosowane do priorytetów UE, takich jak zrównoważony rozwój i innowacje cyfrowe. Ponieważ UE coraz częściej nadaje priorytet tym obszarom, działanie to ma możliwość promowania praktyk zielonego dziedzictwa i dostępności cyfrowej. Obiekty przyjmują już zrównoważone praktyki, takie jak energooszczędne technologie i inicjatywy w zakresie zrównoważonej turystyki, ale starania te należy w większym stopniu włączyć do szerszego programu UE. W ocenie zalecono również ściślejsze włączenie działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego” do unijnych wysiłków w zakresie dyplomacji kulturalnej. Poprzez prezentację zróżnicowanego dziedzictwa Europy na całym świecie działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego” może ożywić dyplomację kulturalną UE i promować europejskie wartości na całym świecie.

Unijna wartość dodana

Działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego” doprowadziło do utworzenia ogólnoeuropejskiej sieci obiektów dziedzictwa, które mają wspólne cele i angażują się we wspólne działania. Utworzenie w 2023 r. Biura ds. Znaku Dziedzictwa Europejskiego wzmocniło tę sieć przez zapewnienie wsparcia logistycznego i finansowego oraz wsparcia w promocji. Znak ułatwia realizację wspólnych projektów, takich jak wystawy, programy edukacyjne i wspólne inicjatywy kulturalne, które sprzyjają transgranicznym partnerstwom i wymianie najlepszych praktyk.

Kolejną wartość dodaną stanowi dostęp do finansowania unijnego. Znak dziedzictwa europejskiego służy jako znak wiarygodności, za sprawą którego obiekty kwalifikują się do finansowania w ramach programów takich jak Kreatywna Europa, Erasmus+ i program CERV. Umożliwia obiektom realizację projektów związanych z ochroną kultury, zaangażowaniem młodzieży i dialogiem międzykulturowym. W ocenie wskazano jednak, że mniejsze obiekty często mają trudności z dostępem do tych funduszy ze względu na skomplikowane procedury składania wniosków i ograniczone zdolności administracyjne. Pomimo popularności znaku dziedzictwa europejskiego na szczeblu UE jego widoczność na szczeblu krajowym jest nadal ograniczona. Niektóre obiekty zgłosiły, że znak dziedzictwa europejskiego nie był promowany w wystarczającym stopniu w społecznościach lokalnych i ogół społeczeństwa nie był świadomy jego znaczenia. W celu rozwiązania tego problemu w ocenie zalecono przeprowadzenie na szczeblu krajowym kampanii uświadamiających służących zwiększeniu widoczności obiektów opatrzonych znakiem, a zarazem widoczności całej inicjatywy.

Znaczenie

Znaczenie znaku dziedzictwa europejskiego pozostaje istotne, tym bardziej że UE przywiązuje coraz większą wagę do zrównoważonego rozwoju, innowacji cyfrowych i inkluzywności. Wiele obiektów opatrzonych znakiem włączyło zrównoważony rozwój do swoich działań przez przyjęcie ekologicznych praktyk i realizację projektów przyjaznych dla środowiska, które są zgodne z unijnymi celami środowiskowymi. Dostosowanie działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego” do Nowego europejskiego programu na rzecz kultury jeszcze

bardziej podnosi jego znaczenie dla promowania spójności społecznej, rozwoju gospodarczego i zaangażowania demokratycznego. Innowacje cyfrowe to kolejny obszar, w którym działanie to wykazało swoje znaczenie. Wiele obiektów zaczęło korzystać z platform cyfrowych i oferować wirtualne zwiedzanie i zasoby internetowe, aby przyciągnąć szersze grono odbiorców. Obiekty wdrożyły jednak narzędzia cyfrowe w różnym stopniu, a mniejsze obiekty stoją w obliczu jeszcze większych wyzwań. W ocenie zalecono, aby Komisja nadal wspierała obiekty w opracowywaniu zasobów cyfrowych i zapewnieniu dostępu do tych narzędzi wszystkim odbiorcom, w tym osobom z niepełnosprawnościami. Działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego" nadal ma duże znaczenie dla wspierania spójności społecznej i włączenia społecznego, zwłaszcza w Europie zmagającej się z wyzwaniami takimi jak migracja i dyskryminacja. Obiekty, które uwzględniają zagadnienie włączenia społecznego w swoich programach, informują o pozytywnych wynikach w docieraniu do grup niedostatecznie reprezentowanych i wspieraniu dialogu międzykulturowego.

W ocenie zauważono jednak, że wdrażanie środków na rzecz włączenia społecznego było bardzo zróżnicowane w poszczególnych obiektach, i zalecono, aby Komisja promowała w obrębie sieci programy zorientowane na inkluzywność i spójność społeczną.

4. Wnioski

W ocenie działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego" za okres obejmujący lata 2018–2024 uwypuklono zarówno sukcesy, jak i wyzwania, oraz zawarto kluczowe wnioski dotyczące jego przyszłości. Ustalenia te będą nadawały kierunek działaniu na następnym etapie, aby zapewnić trwałe powodzenie i znaczenie znaku w zmieniającym się krajobrazie kulturowym i politycznym.

Podkreślenie kryterium wymiaru europejskiego: główny wniosek płynący z oceny wskazywał na wyzwanie związane z określeniem „wymiaru europejskiego". Chociaż znak dziedzictwa europejskiego skutecznie wyeksponował obiekty dziedzictwa, które reprezentują wartości europejskie, wiele obiektów miało trudności z wyraźnym pokazaniem, w jaki sposób ich dziedzictwo łączy się z szerszą narracją europejską. W ocenie zalecono zapewnienie wnioskodawcom i koordynatorom krajowym jaśniejszych wytycznych, w tym praktycznych przykładów i warsztatów. Kluczowym zaleceniem było wprowadzenie dwuetapowego procesu wyboru: pierwszy etap obejmowałby ocenę wymiaru europejskiego i zapewnienie, aby jedynie obiekty o wyraźnym związku europejskim przechodziły do drugiego etapu, który skupiałby się na propozycjach projektów lub planach operacyjnych.

Zwiększenie zaangażowania cyfrowego i dostępności cyfrowej: w ocenie podkreślono również rosnące znaczenie zaangażowania cyfrowego, w szczególności dla młodszych, zaznajomionych z technologią odbiorców. Pandemia COVID-19 przyspieszyła przejście na platformy cyfrowe, jednak wdrażanie narzędzi cyfrowych było nierównomierne w poszczególnych obiektach. W niektórych obiektach z powodzeniem stworzono wysokiej jakości doświadczenia cyfrowe, podczas gdy w innych brakowało zasobów. W ocenie wezwano Komisję Europejską do wspierania tworzenia inkluzywnych i dostępnych treści cyfrowych, w tym programów szkoleniowych dla zarządzających obiektami i możliwości finansowania narzędzi cyfrowych. Kluczowym zaleceniem było zapewnienie dostępu do zasobów cyfrowych wszystkim odbiorcom, również osobom z niepełnosprawnościami.

Wspieranie mniejszych obiektów i zapewnienie równości: kolejnym krytycznym ustaleniem była nierównowaga między większymi a mniejszymi obiektami, zwłaszcza na obszarach wiejskich, które często borykały się z wyzwaniami finansowymi i administracyjnymi. W ocenie zaproponowano programy budowania zdolności i systemy

mentoringu, aby wesprzeć mniejsze obiekty i pomagać im w usprawnieniu działalności i poprawie widoczności. Nierównomierne rozmieszczenie obiektów opatrzonych znakiem dziedzictwa europejskiego, z większymi państwami mającymi większą liczbę obiektów, podkreśla potrzebę podjęcia bardziej ukierunkowanych starań o zapewnienie pełnego uczestnictwa wszystkich państw członkowskich UE, zwłaszcza tych o mniejszych zasobach.

Usprawnienie mechanizmów informacji zwrotnej i procesu selekcji: w ocenie stwierdzono nieefektywność obecnych mechanizmów informacji zwrotnej, w szczególności w przypadku wnioskodawców, których wniosków nie zaakceptowano. Wiele obiektów zgłosiło, że otrzymują ograniczone lub niewystarczające informacje zwrotne, co utrudnia poprawę przyszłych wniosków. W ocenie zalecono przekazywanie obiektom bardziej szczegółowych i zindywidualizowanych informacji zwrotnych, gdyż pomogą one lepiej zrozumieć niedociągnięcia i poprawić przyszłe wnioski. Ponadto dwuetapowy proces wyboru mógłby przyczynić się do poprawy skuteczności i jakości procesu selekcji.

Zrównoważony rozwój i przyszły wzrost: w związku ze wzrostem liczby obiektów opatrzonych znakiem dziedzictwa europejskiego w ocenie podkreślono potrzebę zapewnienia bardziej zrównoważonych ram zarządzania rozwijającą się siecią. Uproszczenie struktury zarządzania i zapewnienie odpowiednich zasobów uznano za niezbędne do osiągnięcia długotrwałego sukcesu. Większą elastyczność w wyborze obiektów pozwoliłoby również osiągnąć dostosowanie ram prawnych i zniesienie zasady „jeden obiekt na państwo", aby zachęcić do uczestnictwa większą liczbę państw członkowskich. W ocenie zalecono też wzmocnienie mechanizmów monitorowania pozwalających na śledzenie długoterminowego wpływu inicjatywy.

Synergia z innymi programami UE: w ocenie wskazano możliwości zapewnienia większej synergii z innymi programami UE, takimi jak Kreatywna Europa, Erasmus+ i Europa dla Obywateli. Dzięki ściślejszemu dostosowaniu działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego" do tych inicjatyw Komisja Europejska mogłaby stworzyć jednolitą strategię na rzecz promowania europejskiego dziedzictwa kulturowego i zwiększyć powiązania między obiektami dziedzictwa kulturowego a szerszymi inicjatywami kulturowymi, edukacyjnymi i społecznymi w całej UE.

Podsumowując, ocena działania „Znak Dziedzictwa Europejskiego" dostarcza kluczowych informacji na temat postępów programu i jego potencjału. Chociaż działanie skutkuje znacznymi postępami w zwiększaniu widoczności dziedzictwa europejskiego i promowaniu dialogu międzykulturowego, nadal istnieją wyzwania związane z określeniem wymiaru europejskiego, zaangażowaniem cyfrowym i równością w całej sieci. Dzięki usprawnieniu procesu wyboru, udoskonaleniu narzędzi cyfrowych i wspieraniu mniejszych obiektów działanie „Znak Dziedzictwa Europejskiego" może kontynuować rozwój i odgrywać kluczową rolę w zachowaniu i promowaniu wspólnego dziedzictwa i wartości europejskich.